

# Taal Onderzoek Je Zo

## Handleiding bij verkenning *'Een meisje die': fout of toch niet?*

### Onderwerp van deze verkenning

In deze verkenning maken leerlingen kennis met het onderwerp *woordgeslacht*. Gender is een super actueel onderwerp in de Nederlandse samenleving, maar ook in taal! Deze verkenning is gericht op woordgeslacht in het Nederlands en in een Nederlands dialect: Brabants. Tegenwoordig hoor je steeds vaker 'een meisje die' in plaats van 'een meisje dat'. Voor veel mensen zijn dit soort fouten een taalergernis. In deze verkenning testen leerlingen hun eigen kennis van woordgeslacht en leren ze meer over taalverandering. Ze maken globaal kennis met een aantal online dialectcorpora en passen wat ze hebben geleerd op een creatieve manier toe in een kleine schrijfpdracht.

### Leerdoelen

De verkenning *'Een meisje die': fout of toch niet?* spoort leerlingen aan om een onderzoekende houding aan te nemen. In drie stappen gaan zij aan de slag met korte maar uitdagende opdrachten, die niet alleen hun vakinhoudelijke kennis van de Neerlandistiek (taalkunde) verrijken, maar die ook hun creatief en probleemoplossend vermogen versterken. Bovendien stimuleert deze verkenning specifiek de methodologische kennis van leerlingen op het gebied van digitale grammatica's en dialectcorpora (databanken). Leerlingen gaan aan de hand van één specifiek corpus, de Morfologische Atlas van de Nederlandse Dialecten, ontdekken wat een databank is en hoe ze hier data in kunnen opzoeken. Het is de bedoeling dat ze via deze verkenning ervaring en zelfvertrouwen opdoen, waardoor ze ook in hun eigen onderzoek weten hoe ze onderzoek naar een soortgelijke vraagstelling kunnen opzetten en uitvoeren.

Een leerling die de verkenning *'Een meisje die': fout of toch niet?* heeft afgerond, beschikt over de volgende kennis en vaardigheden:

- De leerling weet globaal wat de taalregels van woordgeslacht zijn in het Nederlands en weet hoe hij of zij deze digitaal kan opzoeken.
- De leerling kan uitleggen waarom 'een meisje die' fout is, maar snapt tegelijkertijd ook waarom deze constructie vaak wordt gebruikt.
- De leerling kan onderscheid maken tussen verschillende perspectieven op taalvariatie en -verandering, namelijk een normatief/prescriptief perspectief en een neutraal/descriptief perspectief
- De leerling weet dat er digitale grammatica's bestaan, weet globaal hoe deze in elkaar steken en kan inschatten in hoeverre deze bruikbaar zijn voor een eigen taalonderzoek.
- De leerling weet wat mogelijke oorzaken zijn voor taalirritaties, maar snapt ook de aard van taalverandering (dit is een natuurlijk proces dat mensen uiteindelijk niet 'van bovenaf' kunnen beïnvloeden).
- De leerling weet dat het systeem voor de aanduiding van woordgeslacht afwijkt in Brabants dialect (ten opzichte van het Nederlands) en op wat voor manier.
- De leerling weet dat er verschillende digitale dialectcorpora bestaan waar verschillende soorten informatie kan worden teruggevonden.
- De leerling kan zelf een eenvoudige zoekopdracht uitvoeren in de Morfologische Atlas van de Nederlandse Dialecten.

- De leerling weet wat 'hyperdialect' en 'hyperdialectismen' zijn.
- De leerling heeft geoefend met het schrijven van een kort pleidooi (waarin een stelling moet worden verdedigd met goede argumenten) of het maken van een (grappige) taalmeme in relatie tot taalverandering (één van deze twee, afhankelijk van individuele keuze).

### Opbouw van de verkenning

De verkenning is opgebouwd uit drie stappen die elk weer uit vier fasen bestaan. De stappen variëren in niveau van kennismaken (stap 1) tot verdiepen (stap 2) tot toepassen (stap 3). De vier fasen binnen elke stap volgen deze indeling in kennislagen: kennismaken, verdiepen, toepassen en afsluiten.

<b>Stap 1</b>	<b>Kennismaken ('Een meisje die')</b>
Fase 1.1 <i>kennismaken</i>	Column lezen over 'een meisje die': hoe leven dit soort taalkwesties in de maatschappij?
Fase 1.2 <i>verdiepen</i>	En wat zijn de regels voor woordgeslacht in het Nederlands? (kennismaken met een taaladviesdienst)
Fase 1.3 <i>toepassen</i>	Waarom is 'het meisje die' volgens de regels fout, en waarom wordt deze fout vaak gemaakt?
Fase 1.4 <i>afsluiten</i>	Wat ga je op basis van dit uitgangspunt concreet onderzoeken in de volgende twee stappen van de verkenning?
<b>Stap 2</b>	<b>Verdiepen (Taalregels vs. taalgebruik)</b>
Fase 2.1 <i>kennismaken</i>	Welke digitale grammatica's kun je gebruiken om taalregels op te zoeken?
Fase 2.2 <i>verdiepen</i>	Hoe staat het met jouw eigen kennis van woordgeslacht?
Fase 2.3 <i>toepassen</i>	Hoe verschilt het perspectief van taalkundigen van dat van taalleken die denken dat taalverandering taalverloeding is? En wat is de invloed van tweedetaalleeders en straattaal op het gebruik van 'een meisje die'?
Fase 2.4 <i>afsluiten</i>	Wat leren de opgedane inzichten je over de relatie tussen taalregels en taalgebruik, en over taalverandering?
<b>Stap 3</b>	<b>Toepassen (Inzoomen en toepassen)</b>
Fase 3.1 <i>kennismaken</i>	Hoe verschilt het Brabantse systeem voor woordgeslacht van het Nederlandse systeem voor woordgeslacht?
Fase 3.2 <i>verdiepen</i>	Welke digitale dialectcorpora zijn er? Hoe kun je zelf zoeken in een digitale databank? Kunnen 'fouten' in dialect ook een taalergernis zijn?
Fase 3.3 <i>toepassen</i>	Hoe kun je alle inzichten uit de verkenning combineren binnen één schrijfproduct? (kort pleidooi of meme)
Fase 3.4 <i>afsluiten</i>	Leerlingen krijgen suggesties aangereikt voor hun profielwerkstuk.

## Materiaal

1.1	Column Özcan Akyol: <a href="https://www.ad.nl/binnenland/een-meisje-die-of-een-meisje-dat~a9fb2a2b/">https://www.ad.nl/binnenland/een-meisje-die-of-een-meisje-dat~a9fb2a2b/</a>
1.2	Taalregels over woordgeslacht ( <i>Onze Taal</i> ): <a href="https://onzetaal.nl/zoekresultaten?keywords=woordgeslacht">https://onzetaal.nl/zoekresultaten?keywords=woordgeslacht</a>
1.3	Het taaladvies van <i>Onze Taal</i> over 'het meisje die/dat daar fietst': <a href="https://onzetaal.nl/taaladvies/het-meisje-die-dat-daar-fietst">https://onzetaal.nl/taaladvies/het-meisje-die-dat-daar-fietst</a>
2.1	Digitale grammatica's: <a href="https://taalportaal.org">https://taalportaal.org</a> <a href="http://ans.ruhosting.nl">http://ans.ruhosting.nl</a>
2.2	Quiz woordgeslacht in het Nederlands: <a href="https://tests.quest.nl/taal/de-het-meisje-weet-jij-woorden-mannelijk-vrouwelijk-onzijdig-zijn">https://tests.quest.nl/taal/de-het-meisje-weet-jij-woorden-mannelijk-vrouwelijk-onzijdig-zijn</a>
2.3	Wat vinden taalkundigen? <a href="https://www.quest.nl/maatschappij/taal/a29530668/de-het-woordgeslacht/">https://www.quest.nl/maatschappij/taal/a29530668/de-het-woordgeslacht/</a> <a href="https://www.trouw.nl/wetenschap/de-taalfout-van-nu-is-de-taal-van-de-toekomst~b7f1d149/">https://www.trouw.nl/wetenschap/de-taalfout-van-nu-is-de-taal-van-de-toekomst~b7f1d149/</a> (alleen voor abonnees, op de website als download aangeboden) 'Een meisje die' in het taalgebruik van tweedetaalleeders en in straattaal: <a href="http://www.taalcanon.nl/vragen/is-het-erg-dat-taal-verandert/">http://www.taalcanon.nl/vragen/is-het-erg-dat-taal-verandert/</a> <a href="https://www.meertens.knaw.nl/meertensnet/file/leonic/20050208/cornips_derooijdefstroop.pdf">https://www.meertens.knaw.nl/meertensnet/file/leonic/20050208/cornips_derooijdefstroop.pdf</a>
2.4	Kun je taalverandering tegengaan en is dat wenselijk? <a href="https://www.trouw.nl/wetenschap/de-taalfout-van-nu-is-de-taal-van-de-toekomst~b7f1d149/">https://www.trouw.nl/wetenschap/de-taalfout-van-nu-is-de-taal-van-de-toekomst~b7f1d149/</a>
3.1	Woordgeslacht in Brabants dialect: <a href="https://www.brabantserfgoed.nl/page/10091/woordgeslacht-in-brabants-dialect">https://www.brabantserfgoed.nl/page/10091/woordgeslacht-in-brabants-dialect</a>
3.2	Morfologische Atlas van de Nederlandse dialecten: <a href="https://www.meertens.knaw.nl/mand/database/index.php">https://www.meertens.knaw.nl/mand/database/index.php</a> Hyperdialect in Brabants dialect: <a href="https://www.brabantserfgoed.nl/page/10091/woordgeslacht-in-brabants-dialect">https://www.brabantserfgoed.nl/page/10091/woordgeslacht-in-brabants-dialect</a>
3.3	Informatie over genre pleidooi: <a href="https://schrijfakademie.nl/oefening/overtuigen-in-wat-je-schrijft/">https://schrijfakademie.nl/oefening/overtuigen-in-wat-je-schrijft/</a> Informatie over genre meme: <a href="https://schrijfakademie.nl/oefening/meme-bestaande-beelden-bewerkt/">https://schrijfakademie.nl/oefening/meme-bestaande-beelden-bewerkt/</a> <a href="http://blog.donders.ru.nl/?p=6751">http://blog.donders.ru.nl/?p=6751</a> Online tool om memes te maken: <a href="https://imgflip.com/memegenerator">https://imgflip.com/memegenerator</a>
3.4	Link naar informatie over dialecten voor profielwerkstuk: <a href="https://www.profielwerkstuktaalkunde.nl/thema-s/dialect/">https://www.profielwerkstuktaalkunde.nl/thema-s/dialect/</a> Link naar informatie over taal in contact (taalverandering) voor profielwerkstuk: <a href="https://www.profielwerkstuktaalkunde.nl/thema-s/taal-in-contact/">https://www.profielwerkstuktaalkunde.nl/thema-s/taal-in-contact/</a>

## Antwoordmodel

### Stap 1, fase 1:

1. Eigen antwoord, inclusief toelichting.
2. Eus noemt zichzelf een 'taalnazi' om aan te geven dat hij andere mensen vaak corrigeert op 'fout' taalgebruik. Hij vindt dat mensen zich aan de taalregels moeten houden, omdat fouten zouden leiden tot taalverloedering.

### Stap 1, fase 3:

3. 'Meisje' is een onzijdig woord, een 'het-woord', en naar het-woorden wordt verwezen met het betrekkelijk voornaamwoord 'dat' in plaats van 'die'.
4. 'Meisje' is een aanduiding voor een (vrouwelijk) persoon en veel mensen vinden het vreemd om naar een persoon te verwijzen met een onzijdig verwijzwoord ('dat'), daarom voelt verwijzen met 'die' voor veel mensen natuurlijker aan.

### Stap 2, fase 3:

5. Veel mensen denken 'wat je in je jeugd leert, is altijd waar', mensen hebben er moeite voor moeten doen om de regels te leren en willen ze daarom zo houden, en het is mens eigen om te vinden dat het vroeger beter was (dus verandering zien als iets negatiefs).
6. Eigen antwoord
7. Tweedetaalleerders kunnen onbewust fouten maken in lidwoordgebruik, omdat ze het Nederlandse systeem voor lidwoorden op een latere leeftijd hebben geleerd en dus niet op moedertaalniveau beheersen. Zij hebben invloed op het Nederlands via straattaal en hiphop, en gaan daarin soms zelfs stereotiepe fouten extra maken, dus ook als ze best wel weten hoe het volgens de regels zou moeten. Zo kunnen ze hun eigen (creatieve) stijl/identiteit creëren, waarmee ze zich kunnen onderscheiden van buitenstaanders, zoals oudere generaties ('jongerenomgangstaal', 'de taal die jongeren verstaan', 'de taal die vrienden spreken en ouders niet kunnen verstaan'). Ook jongeren die het Nederlands als moedertaal spreken kunnen dit type taalgebruik gaan overnemen om deel uit te maken van de sociale groep.

### Stap 2, fase 4:

8. Taal verandert altijd, dat is een natuurlijk verschijnsel ("alleen een dode taal verandert niet"). Het heeft dus ook geen zin om het tegen te gaan. De taalfout van nu is de regel van de toekomst, met andere woorden: als taalfouten (zoals 'een meisje die' en 'hun hebben') door steeds meer mensen worden gemaakt op verschillende plaatsen en in verschillende situaties kunnen de regels in de toekomst gaan veranderen. Misschien zijn 'een meisje die' en 'hun hebben' over een aantal jaren dus wel 'goed' Nederlands volgens de taalregels!

### Stap 3, fase 1:

9. De Brabantse dialecten hebben nog aparte aanduidingen (markeringen) voor mannelijk, vrouwelijk en onzijdig woordgeslacht, terwijl het Nederlands geen onderscheid meer maakt tussen mannelijk en vrouwelijk geslacht (beide de-woorden). In het Brabants is met name de mannelijke markering opvallend, namelijk -e(n) achter een lidwoord, bezittelijk of aanwijzend voornaamwoord of bijvoeglijk naamwoord.

Stap 3, fase 2:

10. Alle woorden zijn mannelijk. Resultaten Tilburg: *'nen auto, unnem boom, unnen dag, 'nen hoed, 'ne trein*; resultaten Eindhoven: *un auto, 'm boom, un dag, 'nen trein*. Het valt op dat de participant uit Tilburg bij alle woorden een mannelijke markering heeft gebruikt, terwijl de spreker uit Eindhoven dit alleen bij *trein* heeft gedaan. Ook valt op dat de spreker uit Tilburg bij het woord *trein* de mannelijke markering zonder -n heeft gebruikt ('unne' in plaats van 'unnen')\*. Er is dus variatie.

\*Detail: volgens de regels voor woordgeslacht in het Brabants verschijnt die -n voorafgaand aan klinkers en de medeklinkers h, b, d en t.

11. Hyperdialectismen kunnen ook een taalergernis zijn, met name voor de oudere generatie dialectsprekers die met dialect zijn opgegroeid en de regels kennen. Sommige dialectsprekers vinden dat sprekers die hyperdialectismen gebruiken 'maar wat doen' of een 'nep' soort dialect spreken ('wannabe'). Aan de andere kant kunnen hyperdialectismen voor jongere generaties, die van huis uit geen dialect spreken, juist wel geloofwaardig worden gevonden. De hyperdialectismen zijn herkenbaar voor het Brabants, met andere woorden: door ze te gebruiken kun je laten zien dat je je identificeert met de regio en met andere Brabanders.

Stap 3, fase 3:

- Criteria voor het pleidooi zijn bijvoorbeeld: maximaal 300 woorden, duidelijke stelling, argumenten om de stelling te onderbouwen gebaseerd op eerdere inzichten uit de verkenning, overtuigende toon, helder en foutloos
- Criteria voor de meme zijn bijvoorbeeld: duidelijke relatie tussen beeld en tekst, gerelateerd aan een actuele taalkwestie, originele/grappige insteek, begrijpelijk (het is helder wat de boodschap is)

Deze verkenning en docentenhandleiding zijn ontwikkeld door Kristel Doreleijers in het kader van de LOT-populariseringsprijs 2018.

[www.taalonderzoekjezo.nl](http://www.taalonderzoekjezo.nl)